

Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – „Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji”

(2020/C 79/10)

Sprawozdawca:	Randel LÄNTS (EE/PES), członek rady miasta Viljandi
Dokument źródłowy:	Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji” JOIN(2018) 36 final

ZALECENIA POLITYCZNE

EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW

Uwagi

1. Z zadowoleniem przyjmuje inicjatywę Komisji Europejskiej mającą na celu przeciwdziałanie dezinformacji ⁽¹⁾. Zwiększa ona świadomość tego problemu i ostrzega przed szkodliwym wpływem dezinformacji na procesy wyborcze i integralność instytucji demokratycznych. Odnotowuje z zadowoleniem, że przyjęte podejście do zwalczania dezinformacji uwzględnia udział wielu zainteresowanych stron, i zachęca rządy, społeczeństwo obywatelskie i sektor prywatny do angażowania się na bazie współpracy, edukacji i regulacji.
2. Potwierdza stanowisko wyrażone w opinii „Zwalczanie dezinformacji w internecie: podejście europejskie” ⁽²⁾. W szczególności pragnie podkreślić, że obywatele muszą lepiej orientować się w tym temacie i że świadomość tego problemu można rozbudzać m.in. na zajęciach lekcyjnych.
3. Odnotowuje z zadowoleniem, że kwestia dezinformacji, zarówno w odniesieniu do procesów w Unii Europejskiej, jak i rozwoju wydarzeń poza jej granicami, z udziałem podmiotów z Unii i spoza niej, jest jednym z priorytetów przyszłej Komisji Europejskiej. Oczekuje ścisłej współpracy z nowo utworzonym zespołem komisarzy europejskich, by uwzględnić w rozwiązywaniu tych kwestii doświadczenia i obawy władz szczebla niższego niż krajowy.
4. Wyraża zadowolenie w związku z rezolucją Parlamentu Europejskiego w sprawie ingerencji zewnętrznej w wybory i dezinformacji w krajowych i unijnych procesach demokratycznych i ponownie podkreśla potrzebę przyjęcia skoordynowanego, wielopoziomowego podejścia z udziałem wielu zainteresowanych stron w celu zwalczania tego zjawiska, przy uwzględnieniu perspektywy władz lokalnych i regionalnych.
5. Zauważa, że dezinformacja wymaga kompleksowego rozwiązania, jako problem osadzony w złożonych i szybkich zmianach społeczno-gospodarczych. Jest zdania, że władze lokalne i regionalne są predysponowane do wzięcia udziału w dyskusjach na temat zagrożeń związanych z dezinformacją oraz do inicjowania i koordynowania działań podejmowanych w odpowiedzi na te zagrożenia.
6. Podkreśla, że istnieją w pełni zorganizowane działania mające na celu rozpowszechnianie fałszywych informacji i że przeciwdziałanie im wymaga wspólnego i stałego zaangażowania ze strony instytucji, platform mediów społecznościowych i społeczeństwa obywatelskiego.

⁽¹⁾ Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan działania na rzecz zwalczania dezinformacji”.

⁽²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – „Zwalczanie dezinformacji w internecie: podejście europejskie”.

7. Zauważa, że nowe sposoby zdobywania i rozpowszechniania informacji będą wymagały wzmocnienia pozycji obywateli, by mogli przeciwdziałać dezinformacji w internecie dzięki wiedzy, umiejętnościom cyfrowym i podejmowanym działaniom. Rozwój umiejętności korzystania z mediów wspiera kształtowanie krytycznego myślenia wśród obywateli i umożliwia im dogłębną analizę informacji i ich źródeł. Proces ten pozwala obywatelom dokonywać świadomych wyborów odnośnie do wykorzystywanych treści, zwłaszcza dzięki wzmocnieniu ich kompetencji społecznych. Na pilny charakter tej kwestii wskazuje fakt, że ponad połowa ludności państw członkowskich UE czerpie codzienne wiadomości z mediów społecznościowych.
8. Widzi jednak, że przyzwyczajenia i umiejętności użytkowników mediów w dalszym ciągu odpowiadają wiarygodności tradycyjnych mediów, która wynikała z odpowiedzialności redaktorów za publikację prasowe. Świadomość, że przedsiębiorstwo, które zapewnia treści dziennikarskie, za prawdziwość publikowanych informacji odpowiada pod względem prawnym, ekonomicznym, a także jest związane zasadami etyki zawodowej oraz własną reputacją, gwarantowała nam do tej pory funkcjonowanie w wiarygodnej i konstruktywnej publicznej przestrzeni informacyjnej.
9. Tymczasem stwierdza, że redaktorzy i wiarygodność informacji rozpowszechnianych w nowych mediach podlegają jedynie słabej kontroli lub wręcz w ogóle nie są weryfikowani. Jednocześnie w ostatnich latach pojawiły się nowe sposoby uwiarygodniania nieprawdziwych informacji i przedstawiania ich w sposób jak najbardziej realistyczny.
10. Zwraca uwagę, że dotychczasowe doświadczenia z różnymi kwestiami i kampaniami dotyczącymi wychowania obywatelskiego pokazują, że podnoszenie świadomości obywateli i zmiana ich zachowań to długotrwały i złożony proces, polegający m.in. na rozwijaniu umiejętności w zakresie korzystania z mediów i zdobywania informacji. Wprawdzie przedstawiciele mediów, politycy i decydenci mogą wiele dyskutować o zalewie fałszywych informacji, jednak w ten sposób w bardzo ograniczonym stopniu wpływają na zmianę zachowań.
11. Przyznaje, że nie udało się dotychczas zawrzeć wszystkich tych elementów w programach wychowania obywatelskiego i pozwolić im przeniknąć do świadomości obywateli i ukształtować metody funkcjonowania nowych mediów. Aby długofalowo i trwale zmienić modele zachowania, należy postawić na edukację obywatelską i działania informacyjne. Poza systemem edukacji i rozwijaniem myślenia i działań obywatelskich niezwykle istotne jest również, aby prace w zakresie komunikacji były szeroko zakrojone i odpowiednio zaadresowane do grupy docelowej w preferowanych przez nią kanałach medialnych.
12. Podkreśla, że platformy mediów społecznościowych generują znaczne zyski w Unii Europejskiej, jednak same, jeśli chodzi o treść, nie oferują użytkownikom żadnej usługi w zakresie szybkiej pomocy. Komunikacja z platformami mediów społecznościowych prowadzona jest od przypadku do przypadku, na charakter indywidualny i okazjonalny. Brakuje ustandaryzowanych, szybkich i skutecznych działań przeciwko dezinformacji lub nawoływaniu do nienawiści.
13. Uważa, że dla zapewnienia wyważonej i opartej na dowodach publicznej przestrzeni informacyjnej istotne jest, aby platformy mediów społecznościowych, na których publikowane są płatne treści polityczne, stosowały jednolite wymogi dotyczące prawdziwości informacji. Jeżeli płatna wiadomość o treści politycznej nie spełnia tych wymogów, platforma mediów społecznościowych powinna być zobowiązana do jej usunięcia.
14. Jest zaniepokojony tym, że platformy mediów społecznościowych wciąż z powodzeniem mogą unikać przepisów, które by je zobowiązywały do wspierania użytkowników w zakresie publikowanych treści i do rozwiązywania ich problemów w czasie rzeczywistym oraz w języku danego państwa członkowskiego.
15. Jest zaniepokojony tym, że pojedynczy użytkownicy często nie mają niezbędnych umiejętności ani wiedzy, jak należy reagować na fałszywe informacje lub w jaki sposób zachowywać się, gdy oni sami lub ich bliscy stają się ofiarami fałszywych informacji lub mowy nienawiści. Zwłaszcza w mniejszych gminach nadal brakuje niezbędnego doświadczenia i wiedzy o tym, jak w sytuacji kryzysowej zachowywać się wobec globalnych mediów społecznościowych.
16. Niestety problem zaostrza dodatkowo fakt, że przedstawiciele mediów społecznościowych mogą nie rozumieć kontekstu kulturowego i lokalnej specyfiki oraz że komunikacja odbywa się głównie w języku angielskim i pochłania mnóstwo czasu. W przypadku rozprzestrzeniania się dezinformacji trzeba działać szybko, tymczasem dotąd media społecznościowe grają na zwłokę i nie postępują w sposób przejrzysty.
17. Ubolewa, że władze lokalne, choć są najlepiej poinformowane o lokalnym wydarzeniach, przy zwalczaniu dezinformacji odgrywają drugorzędą rolę i niejednokrotnie brakuje im wiedzy, umiejętności i zasobów. Ponadto walka z dezinformacją, w przeciwieństwie do usług socjalnych, edukacji i opieki społecznej, nie należy do typowych kompetencji władz regionalnych i lokalnych.

18. Niemniej uważa, że w walce z dezinformacją władze lokalne i regionalne mają wiele do zaoferowania. Poprzez bardziej otwartą i przejrzystą organizację swojej pracy oraz dialogi obywatelskie i debaty publiczne na żywo i w internecie mogą one pomóc obywatelom rozróżnić między prawdziwymi informacjami a dezinformacją. Powinny one przy tym współpracować z lokalnymi i regionalnymi dziennikarzami, środowiskiem akademickim i ośrodkami analitycznymi, społeczeństwem obywatelskim, władzami krajowymi, organami i instytucjami UE, aktywistami i komentatorami politycznymi.

19. Zwraca uwagę, że zwalczanie dezinformacji i ściganie jej rozprzestrzeniania wymaga jednak specjalnych umiejętności i narzędzi, którymi przeciętny urzędnik czy specjalista w samorządzie regionalnym lub lokalnym obecnie jeszcze nie dysponuje. Niedostatki w zakresie umiejętności i wiedzy oraz brak doświadczenia to istotne strategiczne przeszkody utrudniające skuteczne wykrywanie dezinformacji i zapobieganie jej rozpowszechnianiu.

20. Przypomina, że znaczenie publicznej przestrzeni informacyjnej i szybkość rozpowszechniania informacji mają znaczny wpływ na procesy polityczne i nastroje społeczne. Dlatego też trzeba pilnie zwiększyć zdolności zwalczania dezinformacji na poziomie władz regionalnych i innych lokalnych podmiotów.

21. Podkreśla, że walka z rozprzestrzenianiem się dezinformacji nie może być kontrolowaniem poglądów lub cenzurą. Nie może nawet stwarzać wrażenia cenzury. Ewentualne rozpowszechnianie dezinformacji musi być systematycznie i stale monitorowanie w okresie poprzedzającym wybory, w trakcie kryzysów i szybko zachodzących przemian społecznych – ale nie cały czas. Zapobieganie dezinformacji nie może być równoznaczne z ograniczeniem wolności wypowiedzi czy kontrolowaniem poglądów politycznych. Nie może też prowadzić do stworzenia społeczeństwa nadzoru, lecz jest raczej warunkiem istnienia wolności poglądów i swobody kształtowania opinii.

22. Podkreśla, że zwalczanie dezinformacji musi odbywać się na całkowicie przejrzystych warunkach, a obywatele muszą mieć możliwość otrzymywania obszernych informacji i np. być na bieżąco, jeśli chodzi o ochronę danych, przetwarzanie danych osobowych i aspekty finansowe. Przy braku wystarczającej przejrzystości istnieje duże ryzyko, że środki na rzecz zwalczania dezinformacji same staną się celem wrogich ataków informacyjnych.

23. Uważa, że media regionalne i lokalne i społeczeństwo obywatelskie muszą być w jak największym stopniu zaangażowane w zwalczanie dezinformacji. Dziennikarze, dzięki swej pracy i doświadczeniu, wypracowali nawyk rozpoznawania nieprawdziwych informacji, mają większą świadomość problemu dezinformacji i są pod tym względem bardziej uważni niż inni użytkownicy, którzy nie poruszają się codziennie w przestrzeni informacji.

24. Zwraca uwagę, że poprzez udostępnienie zasobów finansowych, rozwój współpracy i zwiększenie know-how należy wspierać różnorodne inicjatywy dotyczące weryfikowania informacji przez dziennikarzy i społeczeństwo obywatelskie, rozwiewania mitów i rozpowszechniania rzetelnych informacji.

25. Trzeba zaangażować podmioty społeczeństwa obywatelskiego, w tym na szczeblu lokalnym i regionalnym, w tworzenie sieci weryfikatorów informacji, gdyż zwiększy to przejrzystość i zapewni rzetelną wiedzę o warunkach lokalnych. Z gospodarki dzielenia można by przejść tzw. zasadę wiarygodności, co oznacza, że weryfikatorzy byłiby wynagradzani zgodnie z intensywnością i dokładnością ich działalności, w celu zwiększenia liczby zaangażowanych osób. W takim systemie społeczność weryfikatorów regulowałaby swoje własne prace i zapewniałaby własne standardy poprzez wzajemną ocenę. Jednocześnie należy dalej rozwijać sieci i narzędzia instytucjonalne na szczeblu krajowym i europejskim.

26. Stwierdza, że szkolenie i uświadamianie przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego wzmocni siłę przeciwdziałania rozprzestrzenianiu fałszywych informacji i zmniejszy ryzyko wprowadzenia instytucjonalnej cenzury czy prób ograniczenia wolności wypowiedzi.

27. Podkreśla, że zwalczanie dezinformacji ułatwiłyby ponadto publicznie dostępne narzędzia technologiczne umożliwiające odpowiednio wczesne i prostsze wykrywanie masowych kampanii dezinformacyjnych. Odpowiednie algorytmy monitorowania działalności w mediach społecznościowych mogłyby być dalej rozwijane w celu identyfikacji zakrojonych na szeroką skalę kampanii dezinformacyjnych oraz, w razie wykrycia poważnych przypadków, podjęcia odpowiednich działań.

28. Podkreśla, że niezbędna jest sprawna i skuteczna wymiana informacji i doświadczeń w zakresie przeciwdziałania dezinformacji. Poprzez analizę doświadczeń w społecznościach regionalnych i lokalnych oraz analizę konkretnych przypadków rozpowszechniania fałszywych informacji można zidentyfikować podobieństwa, wzorce, błędy i czynniki powodzenia. UE powinna zatem wspierać wymianę doświadczeń i wzajemne uczenie się władz lokalnych i regionalnych – zarówno finansowo, jak i poprzez udostępnienie im swoich sieci kontaktów.

Propozycje

29. Sugeruje, by poprzez zalecenia polityczne lub środki regulacyjne konsekwentnie skłaniać platformy mediów społecznościowych do lepszego informowania użytkowników o problemie dezinformacji i do wyjaśniania, na czym polega krytyczna weryfikacja źródła informacji. W okresie poprzedzającym wybory lub referenda, a także w czasie kryzysu, w mediach społecznościowych można by publikować treści wyjaśniające konkretny kontekst i ostrzegające użytkowników o źródłach dezinformacji. Zauważa w tym kontekście, że wczesna analiza ostatniej kampanii wyborczej do Parlamentu Europejskiego wskazuje na to, że wiele platform dostarczało informacji ostrzegających użytkowników o konkretnej sytuacji, co pomogło ograniczyć wpływ wszelkich działań dezinformacyjnych.
30. Uważa, że poprzez zalecenia polityczne lub środki regulacyjne trzeba konsekwentnie skłaniać, w razie potrzeby, platformy mediów społecznościowych do wnoszenia większego niż dotychczas wkładu w rozwój kompleksowych sieci weryfikatorów informacji, co prawdopodobnie będzie wymagało pewnego systemu wynagrodzeń opartego na dochodach generowanych przez nowe środki przekazu. Uważa, że kluczowe znaczenie ma również promowanie na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym wiarygodnych operatorów mediów, wśród których podmioty świadczące usługi publiczne odgrywają szczególnie istotną rolę i nadal będą to czynić w przyszłości.
31. Zaleca przyjęcie środków regulacyjnych mających na celu zidentyfikowanie kampanii rozpowszechniających fałszywe informacje i ich wyeliminowanie, również we współpracy z platformami mediów społecznościowych i poprzez publikowanie sprawozdań na ten temat. Wprowadzenie jednolitych standardów dotyczących sprawozdawczości na temat zwalczania fałszywych informacji umożliwiłoby długofalowe monitorowanie działalności platform mediów społecznościowych oraz, w stosownych przypadkach, monitorowanie ich przez niezależne podmioty trzecie i uzyskanie w ten sposób bardziej kompleksowego obrazu skali problemów związanych z szerzeniem fałszywych informacji.
32. Zaleca opracowanie ogólnoeuropejskich ram prawnych, które zobowiążą globalne platformy mediów społecznościowych do utworzenia w każdym państwie członkowskim punktu informacyjnego i punktu kontaktowego, które zapewniłyby obsługę w języku danego państwa. Każdy obywatel, przedstawiciel samorządu i każdy przedstawiciel organizacji pozarządowej – jako użytkownik – powinien mieć możliwość łatwego zwrócenia się do takich punktów informacyjnych, które w całej UE powinny funkcjonować na podobnych zasadach. Zapewnienie takiego wsparcia w języku ojczystym użytkownika oraz fizycznej obecności punktu informacyjnego w znacznym stopniu ułatwiłoby walkę z fałszywymi informacjami oraz wzmocniło prawa obywateli.
33. Zaleca platformom mediów społecznościowych, by poprzez kompleksowe rozwiązania umożliwiły obywatelom zgłaszanie w razie potrzeby i bez większych trudności fałszywych informacji oraz by sygnalizowały próby rozprzestrzeniania takich informacji.
34. Wzywa, by rozważyć wsparcie finansowe dla władz regionalnych i lokalnych i stowarzyszeń obywateli w całej Europie, które miałyby na celu zwiększenia zdolności do wykrywania dezinformacji, walki z rozprzestrzenianiem fałszywych informacji i do współpracy transgranicznej między organami publicznymi a stowarzyszeniami obywateli.
35. Aby zaoferować nauczanie za pośrednictwem instytucji edukacyjnych i władz lokalnych zachęcające do krytycznego myślenia w walce z dezinformacją, zaleca udostępnienie za pośrednictwem sieci weryfikatorów wytycznych dotyczących postępowania z dezinformacją.
36. Stwierdza, że konieczne jest rozwinięcie w najmłodszych zdolności analizy faktów, krytycznego myślenia i zdrowego rozsądku, by mogli rozszyfrowywać i weryfikować otrzymane informacje, i uważa, że dlatego też należy promować działania uświadamiające (debaty, dialogi itd.) w placówkach edukacyjnych i szkoleniowych w celu zwalczania dezinformacji.

Bruksela, dnia 5 grudnia 2019 r.

Karl-Heinz LAMBERTZ
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Regionów